

CLAUDIA TĂRNĂUCEANU
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

***Tradiție și inovație în fabula lui Phaedrus.
Câteva considerații pe marginea unei fabula Aesopia***

Tradition and Innovation in Phaedrus's Fables: A Few Remarks on a "fabula Aesopia"

Keywords: fable, Latin literature, Latin poet, animal masks, Greek tradition, innovation, political allusions, human character.

Abstract: A literary genre familiar to the Greeks, the fable became part of the Latin literature in the 1st century A.D., when the work of Phaedrus began to become known. The Latin poet integrates into his works the topics already established by the Greek tradition, adapting them to the realities of the Roman world and adding new meanings. In his fables, vices of contemporary society are condemned and more or less veiled political allusions and criticism are directed against personalities of his time, hidden behind animal masks. Even the denominations of anthropomorphised animals guide, from the very beginning, the reader's expectations towards a specific human character that has features which are similar to those of a peculiar animal. In the fable *The Frogs Asking for a King* – an adaptation of a traditional subject that got Phaedrus's special mark by a modification in the story structure and the introduction of new characters – the animal figures (the frogs and the water-snake) and the log-king can be interpreted in several different ways.

Fabula, specie literară bine cunoscută de greci, a pătruns în literatura latină relativ târziu, în secolul I p. Chr., odată cu scrierile lui Phaedrus. Astfel de „povestioare”, *fabellae*¹, moralizatoare se strecuraseră, este adevărat, și în opere ale unor autori anteriori (Ennius, Lucilius, Titus Livius, Horatius), însă ele apar izolat, încadrate într-un context mai larg, în opere de o cu totul altă factură. Pentru prima dată, Phaedrus aduce publicului roman erudit² și dornic de nou o colecție de *fabulae Aesopiae* (distribuite în cinci cărți, inegale ca număr de poeme³). Transpunând în

¹ *Fabella*, diminutivul lui *fabula*, era folosit uneori în latină pentru a desemna apologurile. Termenul de *fabula*, care însemna „conversație”, „subiect de conversație” „povestire”, de unde se specializează cu sensul de „piesă de teatru” (cf. A. Ernout / A. Meillet, *Dictionnaire etimologique de la langue latine. Histoire des mots*, 3ème éd., Paris, 1951, p. 436), nu era suficient pentru a desemna singur specia literară. Phaedrus este cel care impune sintagma *fabulae Aesopiae*. Din punctul său de vedere, există o distincție clară între *fabulae Aesopiae* (inspirate din Aesopus, redactate în stilul acestuia) și *fabulae Aesopi* (fabulele lui Aesopus): *...fabulis (quas Aesopias, non Aesopi, nomino, / quia paucas ille ostendit, ego plures fero, / usus vetusto genere, sed rebus novis) – Liber IV, Prologus, v. 10-13 – ...fabule, (pe care esopice, nu ale lui Aesop, eu le numesc, / căci el puține spune, eu însă multe-aduc / punând în practică-un vechi gen, dar cu subiecte noi) (tr. n.)*.

² În Prologul cărții a IV-a, v. 20, autorul afirmă că nu este interesat de aplauzele celor inculți (*illitteratum plausum nec desidero*).

³ O parte dintre fabule s-au pierdut, păstrate fiind 135 de poeme, îndeosebi cele cu structură mai simplă, care au fost folosite ca material didactic în școli. În secolul al XV-lea li se adaugă o serie de apologuri descoperite de Niccola Perotti și atribute lui Phaedrus (*Appendix Perrotina*).

versuri iambice (*hanc ego polivi versibus senariis – Liber I, Prologus*, v. 2) materialul furnizat de tradiția greacă în proză (îndeosebi fabulele atribuite lui Aesopus), autorul latin se dovedește a fi original¹ atât prin modul în care prelucrează subiectele, adaptându-le la realitățile lumii romane și îmbogățindu-le cu noi semnificații, cât și prin introducerea unor teme noi și prin inserarea de anecdote, glume, sentențe (cf. Phaedrus, *Prologus, Liber II*, v. 9-11).

Din nefericire, interesul pentru aceste scrieri, într-o epocă în care se punea mare preț pe realizarea artistică, pare să fi fost relativ redus (Quintilianus și Seneca nu menționează numele fabulistului, deși acest lucru nu înseamnă că nu i-au cunoscut lucrările², abia Martialis amintește de glumele „îndârjitului Fedru” – *improbi Phaedri*³). Este posibil ca fabulele fedriene să fi fost neglijate din pricina tonului didascalic, al stilului sec și al sărăciei procedeele expresive. În pofida acestor neajunsuri, Phaedrus se dovedește un fin observator al lumii romane, în poemele sale fiind întâlnite atât aspecte ale vieții particulare din vremea sa, cât și ale celei civice⁴. Este sensibil la suferințele celor umili (e. g. I, 30; IV, 1), categorie de oameni din care provenea (se pare că se născuse sclav și fusese eliberat de unul din împărații dinastiei Iulio-Claudiene⁵), militează pentru libertate (e. g. III, 7), se declară împotriva agresiunii, dar, se pare, evită să se revolte împotriva ordinii deja stabilite și a dominației celor puternici (e. g. I, 2; II, 6), cu speranța că, într-o bună zi, nedreptatea ar putea fi pedepsită de zei (e. g. I, 17). Îmbrăcând haina fabulei, pe care Phaedrus o consideră o specie literară inventată de categoria sclavilor (*quia quae volebat non audebat dicere, / affectus proprios in fabellas transtulit – Prologus, Liber III*, v. 34-36 – fiindcă ceea ce voia nu îndrăznea să zică, / sentimentele-i proprii în fabule și le-a transpus – tr. n.), sunt date la iveală nemulțumiri ale poetului și ale clasei sociale căreia îi aparține („la fable est donc pour lui un instrument d’opposition, de satire

¹ V. și F. R. Adrados, *History of the Graeco-Latin Fable*, vol. I, *Introduction and From the Origins to the Hellenistic Age*, translated by Leslie A. Ray, Leiden-Boston- Köln, 1999, p. 122, 124; E. Cizek, *Istoria literaturii latine*, vol. II, București, 1994, p. 422 etc. „L’originalité de Phèdre réside aussi dans le caractère tout roman de sa morale. Son livre est un manuel pratique” – R. Pichon, *Histoire de la littérature latine*, 2ème éd., Paris, 1930, p. 516.

² V. J. P. Postgate, *Phaedrus and Seneca*, în „The Classical Review”, vol. 33, nr. 1/2 (feb.-mar.), 1919, pp. 19-24.

³ Martialis, *Epigrammaton libri*, III, 20. V. și A. H. Travis, *Improbi iocos Phaedri*, în „Transactions and Proceedings of the American Philological Association”, vol. 71, 1940, pp. 579-586.

⁴ „Phaedrus nu s-a mărginit să adapteze în versuri povești cu animale, ci a alcătuit un fel de cronică codificată a vieții romane de la sfârșitul principatului lui Augustus până în cel puțin primii ani ai domniei lui Nero” – P. Grimal, *Literatura latină*, traducere de Mariana și Liviu Franga, note suplimentare și cuvânt înainte de L. Franga, medalion biografic *Pierre Grimal* de E. Cizek, București, 1994, p. 324. V. și L. Herrmann, *Phèdre et ses fables*, Leiden, 1950, pp. 50-80.

⁵ Este întâlnit titlul *Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae (fabulele esopice ale lui Phaedrus, libertul lui Augustus)*, însă aceasta nu înseamnă în mod necesar că fusese eliberat de Augustus, ci de un împărat (fie Octavianus Augustus, fie unul dintre urmași, Tiberius, Caligula sau Claudius) – v. P. Grimal, *op. cit.*, p. 323; E. Champlin, *Phaedrus the Fabulous*, în „The Journal of Roman Studies”, vol. 95, 2005, p. 99.

sociale”¹). Folosite atât pentru a delecta, cât și pentru a instrui (Prologul cărții I, v. 3-4) și a îndrepta greșelile oamenilor (Prologul cărții a II-a, v. 3-4), apologurile, inclusiv cele politice, oferă lecții de înțelepciune, prinilde ușor de înțeles, pe care fiecare le poate raporta la propria sa experiență de viață².

Adaptând materialul furnizat de tradiție, Phaedrus blamează cu vehemență vicii ale societății contemporane: lăcomia, ipocrizia, minciuna, invidia, șarlatania, impostura etc. Nu lipsesc, de asemenea, nici aluziile subtile la evenimente politice ale vremii sale și nici criticile, mai mult sau mai puțin voalate, la adresa unor personaje contemporane. Nu se știe dacă acestora li se datorează neplăcerile suferite de poet, îndeosebi conflictul cu Seianus³, despre care amintește în Prologul cărții a III-a (v. 41-46). O parte a cercetătorilor consideră că Seianus cunoștea conținutul primelor două cărți de fabule și că, văzând în ele un atac direct la adresa lui, ar fi încercat să se răzbune; în opinia altora, poemele cuprinse în aceste cărți nu aveau cum să constituie o amenințare pentru prefectul pretorian, întrucât nu au fost publicate cat timp acesta și-a exercitat autoritatea la curtea lui Tiberius (până în anul 31, când cade în dizgrație și este condamnat la moarte de către împărat).

Aproape toți exegeții au căutat să descopere personajele politice ascunse în spatele măștilor din fabulele fedriene. Deși opiniile lor nu concordă întotdeauna, cei mai mulți sunt de părere că împărați, precum Tiberius, Caligula, și personalități din clasa conducătoare ar putea fi degizate sub figurile diferitelor animalelor-personaje. Caracterul fictiv al fabulei nu permite de fiecare dată identificarea certă a aluziilor pe care le cuprind, mai ales când sunt vizate anumite persoane și întâmplări contemporane autorului (deși pentru concetățenii săi recunoașterea lor nu reprezenta, probabil, o dificultate).

Cu intenție politică, apologurile au fost folosite adesea în retorica greacă pentru a convinge mulțimea să acționeze într-un anume fel sau să suporte o situație mai puțin agreabilă⁴. Câteva dintre creațiile de acest tip, consacrate de tradiția grecească, au fost prelucrate și de Phaedrus în cărțile sale. Îndemnul la obediență față de conducător și la acceptarea acestuia, indiferent de defectele sale, conținut în *Bátrachoi aitoûntes basiléa* (*Broaștele care cer un rege*), apare la Phaedrus în poemul al doilea din cartea I, scris, probabil, în timpul domniei lui Tiberius: *Ranae regem petierunt* (I, 2). În fabula grecească, broaștele, nemulțumite de regele-buștean pe care îl primiseră de la Zeus, cer un alt conducător⁵, primind de data aceasta un șarpe de apă care începe să le mănânce. „The message is one of compromise with the

¹ R. Pichon, *op. cit.*, p. 517.

² Despre fabulă și comparația ei cu exemple din istorie, v. Aristotel, *Retorica*, II, 20, 1393b-1394a.

³ Lucius Aelius Seianus, devenit prefect pretorian și protejat al împăratului Tiberius, exercita la Roma o putere din ce în ce mai mare –v. Tacitus, *Annales, liber IV*; Suetonius, *Vitae duodecim Caesarum. Tiberius*, 48, 55.

⁴ Cf. Chr. A. Zafiroopoulos, *Etics in Aesop's Fables: the Augustana Collection*, Leiden-Boston-Köln, p. 99. V. și fabulele date ca exemplu de Aristotel în *Retorica* (1393b, 10-22).

⁵ Există și o variantă a fabulei, în care Zeus le trimite broaștelor ca al doilea rege, o anghilă. Respinsă ca și primul, este înlocuită de zeu cu o hidră - cf. F. R. Adrados, *op. cit.*, vol. III, *Inventory of Documentation of The Graeco-Latin Fable*, 2003, p. 61.

current political system and of respect for the ruler, because he may well be replaced by a more violent one”¹. Phaedrus prelucrează materialul, modificându-i structura și introducând noi personaje (Aesopus, poporul atenian, zeul Mercurius). Nu apare un *promythium* (maxima moralizatoare, așezată, de obicei, la început), fiind prezente doar introducerea (descrierea situației în care Aesopus se vede nevoit să le istorisească atenenilor o *fabella*), urmată de nucleul narativ (*mythos*) și de replica finală (*epimythium*), rostită de povestitor, care conține și morală. Prima parte înfățișează concis situația politică din Athena, în vremea tiranului Pisistrate (sec. al VI-lea a. Chr.), și împrejurările în care Aesopus ia cuvântul: *Athenae cum florere aequis legibus, / procax libertas civitatem miscuit / frenumque solvit pristinum licentia. / Hic conspiratis factionum partibus / arcem tyrannus occupat Pisistratus* – I, 2, v. 1-5 – Pe când Atena înflorea prin drepte legi, / libertatea fără frâu a răscolit cetatea / și îndrăzneala a rupt frâul de odinioară. / Atunci, unindu-se grupările partidelor, / cetatea o ocupă tiranul Pisistrate². Cum grecii, neobișnuiți cu o astfel de situație (*omnino insuetis* – v. 8) își plâneau sumbra sclavie (*tristem servitutum flerent* – v. 6), considerându-l pe tiran nu crud, ci doar greu de suportat (*non quia crudelis ille, sed quoniam gravis* – v. 7), Aesopus îi temperează spunându-le o istorioară: *Aesopus talem tum fabellam rettulit* – v. 9. Povestirea-cadru este atent construită, acțiunea este concentrată și sunt evitate elementele de prisos (e. g. elementele descriptive). La o lectură mai atentă, cetatea înfloritoare, ai cărei locuitori liberi erau protejați de legi echitabile, nu este foarte diferită de Roma republicană, pe când cea din timpul guvernării lui Pisistrate, în care regimul politic se schimbă, iar oamenii, neobișnuiți cu îngrădirea libertății de odinioară, îi reproșau conducătorului acest lucru, poate fi apropiată de Roma din timpul împăratului Tiberius.

Deja agonul din *fabella* propriu-zisă este anticipat de conflictul dintre atenieni și tiran. *Narratio* (povestirea) este simplă, relatată pe un ton familiar, fără retorisme, supusă aceleiași *brevitas* (concizii) caracteristică acestei specii literare (v. Epilogul cărții a III-a, v. 7). Chiar denumirile animalelor contribuie la asigurarea conciziei³, căci, prin asocierea cu trăsăturile lor specifice, așteptările lectorului sunt imediat direcționate către caracterele umane ascunse în spatele acestora. Personajele centrale ale alegoriei sunt broaștele (*ranae*), care, sătule de viața hoinară și de lipsa de control asupra moravurilor, cer cu mare larmă de la Juppiter să le trimită un rege: *Ranae vagantes liberis paludibus / clamore magno regem petiere a Iove / qui dissolutos mores vi compesceret* – v. 10-12 – Broaștele care rățăceau prin liberele mlaștini / cu

¹ Chr. A. Zafiroopoulos, *op. cit.*, p. 100. Același autor avansează ideea că fabulele politice nu ar reprezenta nemulțumirile celor umili, ci un procedeu de manipulare a maselor de către clasa conducătoare, care se poate folosi de circulația largă și de caracterul popular al acestei specii literare pentru a influența gândirea și comportamentul oamenilor simpli (*ibidem*, p. 31).

² Am folosit pentru textul latin edițiile Phèdre, *Fables ésoptiques*, text latin, publié avec des notices et des notes et avec les imitations de La Fontaine par L. Havet, 5ème éd., Paris, 1907 și Phèdre, *Fables*, texte établi et traduit par Alice Brenot, 4ème tirage, Paris, 1989, pp. 2-3.

³ M. von Albrecht, *A History of Roman Literature from Livius Andronicus to Boethius*, vol. II, translated with assistance of R. R. Caston and F. R. Schwarty, Leiden-New York-Köln, 1997, p. 999.

mare zarvă un rege cerut-au de la Joe, / ca dezvățatele năravuri prin forță să le-oprească. Animalele antropomorfizate își păstrează, ca și în restul fabulelor, postura tradițională. Broaștele, văzute de obicei ca o colectivitate, reprezintă, conform tradiției, masele¹. La Phaedrus, apar doar în prima carte a fabulelor (I, 2; I, 6; I, 24; I, 30) și, în general, au aceleași trăsături specifice. Sunt gălăgioase, insolente, excesiv de fricoase, pizmașe și, de fiecare dată, devin sau sunt pe punctul de a deveni victime ale celor mai mari și mai puternici. Spre deosebire de I, 24 (*Rana rupta et bos / Broasca plesnită și boul*) și I, 30 (*Ranae metuentes taurorum proelia / Broaștele care se tem de lupta taurilor*), unde broaștele reprezintă pătura inferioară a societății: *inops* (cel slab) – I, 24; *humiles* (cei umili, cei neînsemnați) – I, 30, opusă celor puternici (*potentes*), în fabulele I, 2 (*Broaștele au cerut un rege*) și I, 6 (*Ranae ad solem / Broaștele la soare*), *ranae* întruchipează o întreagă națiune, a cărei revoltă se manifestă în chipul cel mai zgomotos. În povestioara personajului Aesopus (I, 2), *ranae vagantes* reprezintă, desigur, poporul atenian, însă, în spatele acestuia, s-ar putea ascunde însuși *populus Romanus*, care își pierduse în vremea principatului lui Tiberius, o parte din privilegiile de odinioară (v. Tacitus, *Annales*, I, 15).

Incapacitatea broaștelor de a-și identifica și rezolva singure problemele le determină să ceară de la Juppiter un rege care să le salveze de ele însele. Schimbarea regimului politic nu se face, așadar, prin alegeri democratice sau prin preluarea puterii de către un membru al comunității, ci prin apelerul la o forță superioară. «Kingship is not a sale or return „contract” but a surrender of autonomy»². Naivitatea acestora provoacă râsul lui Juppiter, amuzat de vacarmul, vehemența și inconștiența cu care broaștele renunță la libertate: *Pater deorum risit atque illis dedit / Parvum tigillum...* – v. 13-15 – Tatăl zeilor a râs și le-a dat / o ne-nsemnată bârnă... Ironia cu care sunt tratate de zei dorințele muritorului este sesizabilă și în alte fabule fedriene (e. g. A. 3³): regele trimis din înalt aparține nu doar altei specii, cu chiar unui alt regn (cel vegetal). Inițial, căderea zgomotoasă a bușteanului are ca efect intimidarea gloatei, care se ascunde înspăimântată: *Motu sonoque terruit pavidum genus* – v. 15 – Prin mișcare și zgomot a-nspăimântat fricosul neam. Teama pe care o resimt la început animalele, fără nici o bază reală, este asociată cu percepția ateniienilor asupra sclaviei (*tristem servitatem*) sub care li se părea că trăiesc, ignorând faptul că erau nu asupriți, ci doar neobișnuiți cu noua guvernare. Desigur, Juppiter pare să le fi trimis broaștelor un astfel de rege doar ca să se distreze pe seama slăbiciunii firii lor. În subsidiar, poate, intenția a fost aceea de a crea iluzia unei schimbări, pentru a potoli pe moment mulțimea (care, de fapt, putea fi ținută în frâu doar de convingerea că are un conducător). O parte din cercetători au văzut în bușeanul-rege o aluzie nu doar la Pisistratus, ci la însuși Tiberius, care se retrăsese o perioadă din viața politică, părăsind Roma (Tacitus, *Annales*, IV, 67). *Hoc mersum limo, cum iaceret diutius, / forte una tacite profert e stagno caput / et explorato rege cunctas evocat* – v. 16-18 – cum, scufundat în mîl, el a zăcut mult timp, / din întâmplare, una tăcut din baltă-și scoate

¹ V. E. Champlin, *op. cit.*, p. 109, n. 21.

² J. Henderson, *Telling Tales on Caesar. Roman Stories from Phaedrus*, Oxford-New York, 2001, p. 189.

³ Fabula apare în *Appendix Perrotina*.

capul / și, cercetând pe rege, pe toate ea le cheamă. Acțiunea se precipită, broaștele, dobândind curaj, revin la impertinența de odinioară: *Illae timore posito certatim adnatant / lignumque supera turba petulans insilit* – v. 19-20 – Acelea, lăsându-și teama, de peste tot înoată / și lemnul pe deasupra-l urcă gloata nerușinată. Reacția mulțimii¹ la apatia conducătorului nu surprinde, dar, așa cum se întâmplă de obicei, *turba petulans* nu își cunoaște propriile interese: întâi cere un rege (renunțând la democrație), apoi se declară nemulțumită de cel pe care îl primește și solicită un altul (acceptând de bună voie o dominație care s-ar putea dovedi prea apăsătoare): *Quod, cum inquinassent omni contumelia, / alium rogantis regem misere ad Iovem, / inutilis quoniam esset qui fuerat datus. / Tum misit illis hydrum, qui dente aspero / Corripere coepit singulas* – v. 22-15 – Cu toată ocară după ce l-au acoperit pe-acesta, / să ceară un alt rege la Juppiter trimis-au, / căci inutil le-ar fi cel care le-a fost dat. / Atunci el le-a trimis o hidră, care a început să-nhațe cu dinții ascuțiți pe fiecare-n parte.

Față de fabula grecească, finalul este diferit. Broaștele îngrozite se agită și încearcă zadarnic să scape de moarte, găsind o soluție de urgență în trimiterea unui alt sol la Juppiter. Având în vedere miza, apelează de data aceasta nu la broaște ambasadoare (probabil mult prea înfricoșate pentru a se expune astfel), ci la însuși Mercurius, mesagerul zeilor, în speranța că astfel rugămintea lor va avea o mai mare trecere: ... *Frustra necem / fugitant inertes, vocem praecludit metus. / Furtim igitur dant Mercurio mandata ad Iovem, / afflictis ut succurrat* – v. 25-28 – ...zadarnic de moarte / fug vlăguite; teama le ia glasurile. / Pe furiș, atunci, lui Mercur îi dau procură către Juppiter / nefericitele broaștele ca să le salveze. Atrage atenția inserarea termenului *mandata* (împuternicire, procură; în text la plural), preluat din limbajul juridic.

Unii cercetători au văzut în hidra ucigașă pe Seianus, care, pentru a prelua mai ușor conducerea și pentru a-și spori puterea la Roma, se străduise să îl convingă pe Tiberius să se retragă din capitală undeva, într-o localitate frumoasă (Tacitus, *Annales*, IV, 41). Odată rămas singur, Seianus și-ar fi dezlănțuit cruzimea asupra cetățenilor (terorizați și incapabili să se apere – *inertes*)², care s-ar fi văzut astfel obligați să părăsească Roma. Frecventativul *fugitant* trimite la ideea de agitație, grabă; acțiunea de a fugi din calea șarpelui se repetă, fiind săvârșită de fiecare individ în parte.

Nu se poate afirma cu certitudine dacă sub masca șarpelui se ascunde, în mod necesar, un personaj real (Seianus sau Caligula) sau doar un potențial conducător violent³, mai rău decât primul, ajuns la putere, așa cum se întâmplă adesea (și cum reiese și din fabula grecescă), în urma nesăbuiței și inconștienței maselor. Trebuie subliniat că și regele-hidră aparține unei alte specii, care viețuiește în același habitat natural ca și broaștele, însă reprezintă pentru acestea o continuă amenințare. Prudența cu care procedează Phaedrus în alcătuirea compoziției poemului (unul dintre cele mai lungi, de altfel, – 31 de versuri): construirea unei povestiri-cadru, care să precizeze că este vorba de Atena și de tiranul Pisistratus, introducerea lui Aesopus care expune alegoric pericolele ce pândesc un popor care își tratează ireverențios conducătorul (și

¹ V. reacția mulțimii la vestea morții lui Tiberius în Suetonius, *op. cit.*, 75.

² V. și Tacitus, *Annales*, IV, 68-70.

³ V. și F. R. Adrados, *op. cit.*, I, p. 122; J. Henderson, *op. cit.*, pp. 189-199.

zeii), ne determină totuși să presupunem că situația descrisă în fabulă nu este tocmai străină de cea a Romei de la începuturile perioadei imperiale și că este posibil ca în spatele personajelor-animale se afle personalitățile din fruntea statului roman¹.

Deși, în general, scriitura lui Phaedrus este aridă, săracă în procedee artistice, se strecoară totuși câteva elemente stilistice (îndeosebi epitete) care contribuie la dezvoltarea caracterelor personajelor. Broaștele sunt numite *pavidum genus* (v.15, neam temător), *turba petulans* (v. 20, gloată nerușinată), *inertes* (v. 26, vlăguite); *afflictae* (nefericite, disperate); bușteanul-rege este *parvum* (v. 14, neînsemnat) și *inutilis* (v. 23, inutil).

Se remarcă un dublu agon², între broaște și hidra (șarpe de apă considerat veninos de Plinius în *Naturalis Historia*, XXIX, 22, 72) care începe să le devoreze și între Juppiter și broaște. Zeul nu mai este amuzat, ci iritat de atitudinea animalelor cărora le reproșează ingratitudea, adresându-li-se direct: *Quia nolulistis vestrum ferre, inquit, bonum, / malum perferte* – v. 29-30 – Cum nu ați vrut să-l tolerați pe-al vostru <rege> bun, / pe-acela rău <acum> să-l suportați. Încercarea de schimbare a ordinii dinainte stabilite atrage pedeapsa divinității. Replica lui Aesopus, redată în stil direct, care urmează imediat după cea a lui Juppiter, fără a fi marcată de alte elemente decât de schimbarea verbului *dicendi* (nu mai apare *inquit*, ci *ait*) și de introducerea vocativului *cives* (sugerând astfel că se adresează unor oameni), reprezintă concluzia moralizatoare a întregii fabule: *Vos quoque, o cives, ait, / hoc sustinete, maius ne veniat malum* – v. 30-31 – Chiar și voi, o cetățeni, zise, păstrați-l pe acesta, să nu cumva să vină un rău mai mare.

Dacă, în general, Phaedrus își construiește rigid și schematic personajele, în această fabulă surprindem totuși o încercare de surprindere a evoluției acestora. Broaștele, la început libertine și îndrăznețe, se ascund înspăimântate când le este aruncat regele-buștean, revin nerușinate și impertinente atunci când constată că-l pot batjocori fără teamă, pentru a sfârși mai târziu disperate și nenorocite. Juppiter, care la început privește situația cu oarecare îngăduință, în glumă, își pierde răbdarea și buna dispoziție, devenind chiar malițios în final.

Deși Antichitatea nu i-a acordat lui Phaedrus aprecierea pe care o merita, în pofida neajunsurilor scriiturii sale, posteritatea i-a redat, începând cu Evul Mediu, locul cuvenit între poeții latini: „Fedru nu e nici prin genul tratat, nici prin calitățile artei sale un scriitor de prim rang, el este însă, desigur, un scriitor interesant”³.

¹ De altfel, în fabula I, 6, în care personaje sunt din nou broaștele și Juppiter, cărora li se adaugă soarele, majoritatea exegeților sunt de acord să vadă o aluzie la refuzul lui Tiberius de a-i acorda lui Seianus, simplu cavaler roman, mâna Livillei, văduva lui Drusus, fiul împăratului (v. Tacitus, *op.cit.*, IV, 39-41). Soarele este Seianus, broaștele, îngrozite că în urma căsătoriei soarelui vor rezulta copii care le vor aduce pieirea prin creșterea excesivă a temperaturii apelor, întruchipează poporul roman, iar Juppiter, rugat să împiedice o astfel de căsătorie, îl reprezintă pe Tiberius.

² Cf. Adrados, *op. cit.*, III, p. 62.

³ C. Poghirc, *Fedru, pionier al fabulei literare*, în Fedru, *Fabule*, traducere și note de A. Tita și Gh. Moraru, prefată de C. Poghirc, București, 1966, p. 35.